

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΟΠΙΟΙΗΣΗ:
ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ/ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ,
ΚΡΑΤΗ-ΜΕΛΗ, ΚΥΠΡΟΣ

*«La vraie démocratie ce n'est pas
de reconnaître des égaux, mais
d'en faire»*

GAMBETTA

Η ευρωπαϊκή ενοποίηση αποτελεί μια μακρόπνη, πολυσχιδή και πολυδιάστατη διαδικασία, η οποία, σε διάστημα μόλις μισού αιώνα, έχει επιτύχει σε μεγάλο βαθμό να δημιουργήσει άρρηκτους δεσμούς και «μια διαρκώς στενότερη ένωση μεταξύ των ευρωπαϊκών λαών». ¹ Υποκαθιστώντας «στις προαιώνιες αντιζηλιές μια συγχώνευση των ουσιωδών συμφερόντων τους», ² οι ευρωπαίοι εταίροι άνοιξαν το δρόμο στην ανάπτυξη της «κοινωνίας των πολιτών» σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Με δεδομένους τους φιλόδοξους αυτούς στόχους και τη μεθοδολογία των «μικρών βημάτων που τελικά οδηγούν μακριά», ³ θα ήταν ενδιαφέρον να επιχειρηθεί μια ενδοσκόπηση στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης με θεματικό άξονα το δίπτυχο Γυναίκα και Πολιτική. ⁴

* Η Καλλιόπη Αγαπίου-Ιωσηφίδου είναι Λέκτορας Ευρωπαϊκής Ενοποίησης στο Τμήμα Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Κύπρου.

1. Βλ. Προοίμιο της ιδρυτικής Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

2. Βλ. Προοίμιο της ιδρυτικής Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα.

3. Hans Peter Schwarz. Βλ. άρθρο του P. Servent, «Petits pas, grands effets», *Le Monde*, 10.12.91.

4. Η παρουσίαση της θεματικής Γυναίκα και Πολιτική στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής ενοποίησης δεν παραπέμπει σε ένα από τα δύο σκέλη του δίπολου γυναικες/άνδρες σε σχέση με την πολιτική, αλλά σε ένα πλέγμα κοινωνικών σχέσεων όπου τα θέματα που αφορούν τη γυναίκα προσεγγίζονται όχι ως γυναικεία θέματα αλλά ως προβληματισμοί που απασχολούν τις σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες και τα πολιτεύματά τους.

Το θέμα Γυναίκα και Πολιτική τέθηκε επιτακτικά στη διεθνή πολιτική και ακαδημαϊκή ατζέντα από τις αρχές της δεκαετίας του 1970, ως ζήτημα δημοκρατικού ελλείμματος, διάτρητης κατοχύρωσης ανθρωπίνων δικαιωμάτων και πολιτιστικών και παραδοσιακών φραγμών που στερούν την ανθρωπότητα από το ήμισυ των ταλέντων και των ικανοτήτων της.

Για μια πρώτη διερεύνηση της διάστασης που προσέλαβε (ή δεν προσέλαβε) το θέμα Γυναίκα και Πολιτική στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης, τόσο σε κοινοτικό όσο και σε εθνικό επίπεδο, η ανάλυση θα γίνει διαδοχικά:

1. Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπου η θεσμική μετεξέλιξη της γυναίκας-εργαζομένου δυναμικού στην κοινή αγορά σε γυναίκα-πολίτη της Ε.Ε. δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί.

2. Σε επίπεδο κρατών-μελών, όπου η ουσιαστική συμμετοχή της γυναίκας στη δημόσια ζωή και στα κέντρα λήψης αποφάσεων ποικίλει ανάλογα με το γεωγραφικό μοντέλο στο οποίο εντάσσεται η κάθε χώρα, και

3. Στο επίπεδο της Κύπρου, όπου η συμμετοχή της γυναίκας στην πολιτική βρίσκεται σε δραματικά χαμηλά επίπεδα και η εναρμόνιση με το κοινοτικό κεκτημένο πρέπει συνεπώς να αντιμετωπιστεί συνεκδοχικά.

1. ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ: ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ ΑΜΟΙΒΩΝ ΣΤΗΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΟΠΟΛΙΤΕΙΑ;

Η διάσταση που προσέλαβε το θέμα Γυναίκα και Πολιτική είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τη φύση και την πορεία που ακολούθησε η ίδια η διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Το γεγονός ότι οι Κοινοότητες ιδρύθηκαν για να προωθήσουν την ευρωπαϊκή ενοποίηση αρχικά στο χώρο της «χαμηλής πολιτικής» (low politics), σύμφωνα με την κλασική διάκριση του Stanley Hoffmann, επηρέασε νομοτελειακά όλους ανεξαιρέτως τους τομείς.

Συνεπώς, η παντελής απουσία ρητής ή εξυπακουόμενης πρόνοιας για τη συμμετοχή της γυναίκας στην πολιτική δεν είναι τυχαία, αλλά αποτελεί στην ουσία ανάγλυφη αποτύπωση των ιστορικών συγκυριών και των θεωρητικών προσεγγίσεων που διαμόρφωσαν το κοινοτικό γίγνεσθαι τόσο κατά τη γένεσή του όσο και κατά την εξέλιξή του.

Διακρίνουμε τρεις φάσεις στην εξέλιξη της ισότιμης συμμετοχής των γυναικών.

1η ΦΑΣΗ: ΙΣΟΤΗΤΑ ΣΤΙΣ ΑΜΟΙΒΕΣ (1958-1975)

Η ιδρυτική Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας διαλαμβάνει ένα βασικό άρθρο, το άρθρο 119, τίτλος VIII (Κοινωνική πολιτική, παιδεία, επαγγελματική εκπαίδευση και νεολαία), το οποίο κατοχυρώνει την αρχή «της ισότητας των αμοιβών για όμοια εργασία μεταξύ εργαζομένων ανδρών και γυναικών». Τα κράτη-μέλη ανέλαβαν την υποχρέωση να εξασφαλίσουν κατά τη διάρκεια του πρώτου σταδίου και να διατηρήσουν στη συνέχεια την εφαρμογή της παραπάνω αρχής [...] Κατά την πρώτη φάση η γυναίκα αντικρίζεται ως μέλος του εργατικού δυναμικού της Κοινής Αγοράς και η ισότητα περιορίζεται στην ισομοσθία. Δεν παρατηρείται οποιαδήποτε συναφής νομοθετική δράση. Αξιοσημείωτη είναι επίσης η απόφαση του Δικαστηρίου Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στην υπόθεση 80/70 (Defrenne).

2η ΦΑΣΗ: ΙΣΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (1976-1980)

Με νομική βάση το παραπάνω άρθρο και σε σχέση με τους πολιτικούς στόχους της ευρωπαϊκής ενοποίησης, κτίστηκε στη συνέχεια το κοινοτικό κεκτημένο για την ισότητα της γυναίκας στην αγορά εργασίας.⁵ Κατά τη φάση αυτή παρατηρείται μια πιο έντονη νομο-

5. Ισότητα στην αγορά εργασίας και στην κοινωνία: κοινοτικό κεκτημένο.

- Άρθρο 119, Συνθήκη ΕΟΚ
 - Επτά οδηγίες ισότητας που αφορούν
 - την αρχή της ίσης αμοιβής (75/117/ΕΟΚ)
 - την ισότητα στην πρόσβαση στην απασχόληση, κατάρτιση και επαγγελματική ανέλιξη (76/207/ΕΟΚ)
 - την ισότητα σε θέματα κοινωνικής πολιτικής (79/7/ΕΟΚ, 86/378/ΕΟΚ, 86/613/ΕΟΚ)
 - τη βελτίωση συνθηκών εργασίας για προστασία της μητρότητας (92/85/ΕΟΚ) τη γονική άδεια (96/34/ΕΟΚ)
 - Αποφάσεις του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (Υποθέσεις Defrenne 80/70, 43/75, 149/77, Kalanke C-450/93)
 - Κοινοτικός Χάρτης των Θεμελιωδών Κοινωνικών Δικαιωμάτων των Εργαζομένων: Ίση μεταχείριση και ίσες ευκαιρίες (§16)
 - Συστάσεις, Ψηφίσματα (κείμενα μη δεσμευτικού χαρακτήρα)
 - Πρωτοβουλίες και Προγράμματα Δράσης
 - Συνθήκη του Άμστερνταμ.
- Άρθρο 2 (Ισότητα: στόχος της Κοινότητας).
 Άρθρο 3.2. (Εξάλειψη ανισότητας, προαγωγή ισότητας).
 Άρθρο 6Α (Δυνατότητα ανάληψης δράσης για καταπολέμηση των διακρίσεων).

θετική δραστηριότητα, η οποία διευρύνει την ισότητα στην αγορά εργασίας (ισότητα στην πρόσβαση στην απασχόληση, κατάρτιση και επαγγελματική ανέλιξη). Επιβεβαιώνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο, βάσει της νεολεειτουργικής θεωρίας, τη λογική της «εκχείλισης» των λειτουργιών ή τη λογική της «διάχυσης» (spillover).

3η ΦΑΣΗ: ΙΣΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ (1981-ΣΗΜΕΡΑ)

Κατά την τρίτη φάση, παρατηρείται συνέχιση τόσο της νομοθετικής δραστηριότητας όσο και της διεύρυνσης της ισότητας, σύμφωνα με την οποία η γυναίκα αντικρίζεται ως ισότιμο μέλος στην κοινωνία και όχι μόνο στην αγορά εργασίας. Η διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής της ισότητας συμπίπτει, διαπλέκεται και επηρεάζεται από την έντονη δράση στη διεθνή σκηνή⁶ για αναβάθμιση του ρόλου της γυναίκας στην κοινωνία.

Η θεματική της ισόρροπης συμμετοχής ανδρών και γυναικών στη λήψη αποφάσεων αποτελεί αναπόσπαστο μέρος και επιστέγασμα της ισότιμης συμμετοχής στην κοινωνία. Αναδείχτηκε κατά την επεξεργασία του 3ου προγράμματος δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (1990-1995) και αποτελεί αναπόσπαστο μέρος και δεδηλωμένη πολιτική στο πλαίσιο του 4ου προγράμματος δράσης (1996-2000)⁷ για ίσες ευκαιρίες ανδρών και γυναικών. Η δραστηκή μείωση των κονδυλίων του 4ου προγράμματος από 60 σε 30 εκατ. ECU από το Συμβούλιο⁸ περιορίζει δραματικά τις δυνατότητες επιτυχίας του και δημιουργεί εύλογα ερωτηματικά ως προς την πολιτική βούληση των 15 να αξιοποιήσουν τη σύσταση της 2ας Δεκεμβρίου 1996 με την οποία δεσμεύονται να ακολουθήσουν «μια ο-

6. Οι σημαντικότερες προσπάθειες έγιναν στο πλαίσιο (α) του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, με αποκορύφωμα τις τέσσερις παγκόσμιες διασκέψεις για τη γυναίκα: Μεξικό (1975), Κοπεγχάγη (1980), Ναϊρόμπι (1985), Πεκίνο (1995), (β) του Συμβουλίου της Ευρώπης, (γ) της Διακοινοβουλευτικής Ένωσης.

7. Στόχοι του 4ου Προγράμματος Δράσης είναι:

- i. Ανάπτυξη της εταιρικής σχέσης μεταξύ ανδρών και γυναικών.
- ii. Προώθηση της ισότητας ευκαιριών σε μια μεταβαλλόμενη οικονομία.
- iii. Συμφιλίωση της επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής των ανδρών και των γυναικών.
- iv. Προώθηση της ισόρροπης συμμετοχής ανδρών και γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων.

v. Διευκόλυνση άσκησης των δικαιωμάτων των γυναικών με την καλύτερη εφαρμογή της κοινοτικής νομοθεσίας.

8. Απόφαση 95/593/CE της 22ας.12.1995, *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*, L 335/30.12.1995, σ. 37.

λοκληρωμένη σφαιρική στρατηγική με στόχο την προώθηση της ισορροπης συμμετοχής των γυναικών και των ανδρών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, και να αναπτύξουν ή εισαγάγουν, για να επιτύχουν, τα ενδεικνυόμενα μέτρα, όπως, εν τοιαύτη περιπτώσει, νομοθετικά και/ή κανονιστικά μέτρα καθώς και/ή κίνητρα».⁹

Η εξελικτική πορεία της ισότητας των δύο φύλων μέσα από τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης φαίνεται να ακολουθήσε την πορεία των «μικρών βημάτων». Η θέσπιση της ευρωπαϊκής ιθαγένειας από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992) και η συμπερίληψη στη Συνθήκη του Άμστερνταμ (1997) ρητών διατάξεων για την ισότητα (βλ. υποσημείωση 5) σηματοδοτούν, στην ουσία, την απαρχή της θεσμικής μετεξέλιξης της γυναίκας-εργαζόμενου δυναμικού σε γυναίκα-πολίτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Αξιίζει να σημειωθεί ότι το ποσοστό συμμετοχής των γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης ήταν και είναι κατά κανόνα υψηλότερο από τον αντίστοιχο μέσο όρο των κρατών-μελών. Στην Επιτροπή (1995-2000) πέντε από τις είκοσι θέσεις Επιτρόπων κατέχονται από γυναίκες, ενώ ο μέσος όρος στα κράτη-μέλη είναι 23,8% για τη συμμετοχή γυναικών σε κυβερνητικούς σχηματισμούς. Ο αντίστοιχος αριθμός στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (Ε.Κ.) είναι 173 έδρες σε σύνολο 626 και ποσοστό 27,6% σε σύγκριση με 20,2%, μέσο όρο στα Κοινοβούλια των κρατών-μελών. Το ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό παρουσίας των γυναικών στο Ε.Κ., αποτέλεσε και επενέργησε ευθύς εξ αρχής ως «κριτική μάζα», οδηγώντας από το 1979¹⁰ στην ίδρυση ad hoc επιτροπής για τη Γυναίκα στην Ευρώπη και το 1984 στην ίδρυση μόνιμης επιτροπής. Όσο για την ερμηνεία του φαινομένου των σχετικά υψηλών επιδόσεων, αξίζει να σημειωθεί ότι η απουσία ειδικών προνοιών στις Συνθήκες και θέσπισης «θετικών δράσεων» ενισχύουν την άποψη ότι τα πολιτικά κόμματα, κάτω από την πίεση της διεθνούς δυναμικής, παρουσίασαν στις λίστες των ευρωπαϊκών εκλογών μεγαλύτερο αριθμό γυναικών απ' ό,τι στις εθνικές εκλογές, γιατί θεώρησαν τον ευρωπαϊκό χώρο, γενικότερα, και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ειδικότερα ως λιγότερο σημαντικό από την πολιτική της πρωτεύουσας.¹¹

9. 96/694/CE, *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης* L 319/11.

10. Ημερομηνία πρώτων εκλογών με άμεση και καθολική ψηφοφορία για ανάδειξη ευρωβουλευτών. Οι γυναίκες απέσπασαν 17% των εδρών.

11. Εκτίμηση της Marie-Claude Vayssade, επίτιμη ευρωβουλευτίς. Βλ. Fr. Gas-

2. ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΚΡΑΤΩΝ-ΜΕΛΩΝ: ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΜΟΝΤΕΛΑ

Έρευνες σε παγκόσμια κλίμακα έχουν αποκαλύψει ότι «σε καμία χώρα η γυναίκα δεν χαίρει ισότιμου πολιτικού status, ισότιμης πρόσβασης και επιρροής με τον άνδρα». Επίσης, «στις περισσότερες κουλτούρες υπάρχει ένας πολύπλοκος πίνακας (matrix) της πολιτικής εξουσίας που συγκροτείται από σωρεία κοινωνικών ιεραρχιών, από τις οποίες το φύλο δεν είναι παρά μία παράμετρος».¹²

Μια πρώτη διαπίστωση που προκύπτει από τη μελέτη των στατιστικών πορτρέτων των ευρωπαϊκών χωρών, και ιδιαίτερα αυτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στον τομέα της συμμετοχής της γυναίκας στην πολιτική, με βάση τα ποσοστά συμμετοχής των γυναικών στα κοινοβούλια και σε κυβερνητικούς σχηματισμούς, είναι ότι έχουν να επιδείξουν συγκριτικά καλύτερες επιδόσεις από χώρες άλλων ηπείρων. Μια δεύτερη διαπίστωση είναι ότι με κανέναν τρόπο δε συγκροτούν μια ομοιογενή ομάδα. Τρίτη σημαντική διαπίστωση είναι ότι παρατηρούνται σημαντικές συγκλίσεις και αποκλίσεις στις μεταξύ τους επιδόσεις. Οι πιο πάνω διαπιστώσεις μπορούν να ερμηνευθούν μέσα από τους παράγοντες επιτυχίας/αποτυχίας μιας χώρας στα ποσοστά συμμετοχής της γυναίκας στην πολιτική.

Οι παράγοντες αυτοί είναι πολυάριθμοι και περιστρέφονται γύρω από τρεις θεματικούς άξονες: τις συνταγματικές και νομοθετικές προϋποθέσεις, τις δημόσιες πολιτικές και το βαθμό ανάπτυξης και ωριμότητας της κοινωνίας των πολιτών. Σχηματικά αναφέρονται οι εξής παράγοντες επιτυχίας:

- Συνταγματικό και νομικό πλαίσιο απαλλαγμένο από κάθε είδους διάκριση,
- ύπαρξη δεδηλωμένης κυβερνητικής πολιτικής με υψηλή προτεραιότητα στα θέματα της ισότητας,
- υιοθέτηση θετικών δράσεων,
- ύπαρξη ικανοποιητικής υποδομής για παροχή κοινωνικών διευκολύνσεων,
- δημιουργία ενδογενών πιέσεων προς τους κομματικούς σχηματισμούς,

pard, *Les Femmes dans la prise de décision en France et en Europe*, L'Harmattan, Παρίσι 1997, σ. 57-58.

12. Barbara Nelson - Najma Chowdhury, *Women and Politics Worldwide*, Yale University Press, New Haven 1994, σ. 3.

- αξιοποίηση εξωγενών παραγόντων,
- υιοθέτηση θετικών δράσεων από μέρους των κομμάτων,
- ύπαρξη θετικών στοιχείων στον κοινωνικό, πολιτιστικό και πολιτισμικό ιστό,
- θετική και ενεργός στάση των μέσων μαζικής ενημέρωσης
- δυναμικοί μη κυβερνητικοί οργανισμοί (NGOs),
- αξιοποίηση δημοκρατικών διαδικασιών για ενεργοποίηση μοχλών πίεσης (π.χ. εκλογικές αναμετρήσεις).

Οι παράγοντες αποτυχίας δεν είναι δύσκολο να εντοπισθούν. Ακολουθούν την ίδια θεματική αλλά διαμετρικά αντίθετη ή σημαντικά αποκλίνουσα δυναμική.

Στηριζόμενοι στους παραπάνω παράγοντες μπορούμε να προχωρήσουμε στη σκιαγράφηση τριών γεωγραφικών μοντέλων: το σκανδιναβικό, το ηπειρωτικό (βορειοευρωπαϊκό) και το μεσογειακό.

Το **σκανδιναβικό μοντέλο** χαρακτηρίζεται από ένα υψηλό ποσοστό γυναικείας συμμετοχής στη μαχόμενη πολιτική, της τάξης του 30% και άνω. Διαθέτει ένα νομικό πλαίσιο καθ' όλα απαλλαγμένο από διακρίσεις βασισμένες στο φύλο. Έχει να επιδείξει, από μέρους της πολιτείας, δημόσιες πολιτικές με καταλυτικά θετικές επιδράσεις στην ισότιμη προσφορά των δύο φύλων στην κοινωνία και στην πολιτεία. Έχει δημιουργηθεί η εκ των έσω πίεση για την ανάλογη προσαρμογή των αντιλήψεων και των πολιτικών των κομμάτων. Παρατηρείται επίσης, από μέρους ενεργοποιημένων μη κυβερνητικών οργανισμών (NGOs), αξιοποίηση των δημοκρατικών διαδικασιών όπως οι εκλογικές αναμετρήσεις για ποιοτικές μεταβολές στο κοινωνικο-πολιτικό σύστημα. Τέλος, δεν υπάρχουν απροσπέλαστοι παραδοσιακοί φραγμοί.

Στο **ηπειρωτικό μοντέλο** συναντάμε ένα ποσοστό γυναικείας συμμετοχής στα κέντρα λήψης αποφάσεων της πολιτικής ζωής που κυμαίνεται μεταξύ 10-30% και μια αρκετά ανεπτυγμένη κοινωνία των πολιτών. Ως προς τους υπόλοιπους παράγοντες, παρατηρούνται ελαφρές συγκλίσεις και αποκλίσεις ανάλογα με την πολιτική κουλτούρα της κάθε χώρας, με χαρακτηριστικότερο αποκλίνον παράδειγμα τη Γαλλία,¹³ η οποία συνδυάζει χαρακτηριστικά ηπειρωτικού και μεσογειακού μοντέλου.

Τα βασικότερα χαρακτηριστικά στο **μεσογειακό μοντέλο** είναι το

13. Βλ. William Safran, *The French Polity*, Longman Publisher USA, 4η έκδ., 1995, σ. 43-50.

πολύ χαμηλό ποσοστό γυναικείας συμμετοχής, κάτω του 10%, ο «συμπληγαδικός» ρόλος των κομμάτων, που καθιστά τις κομματικές ηγεσίες και την εμπλοκή της γυναίκας στην πολιτική απόρθητο φρούριο, η υιοθέτηση και εφαρμογή δημόσιων πολιτικών χωρίς ιδιαίτερη ευαισθησία στον παράγοντα φύλο και η ύπαρξη σημαντικών παραδοσιακών φραγμών. Τέλος, οι δυνάμεις της κοινωνίας των πολιτών παραμένουν ασύντακτες και ανενεργές.

3. ΣΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ: ΣΥΝΕΚΔΟΧΙΚΗ ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗ

Η προοπτική ένταξης της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση ως αδιαμφισβήτη επιτακτική προτεραιότητα της Κυπριακής Δημοκρατίας με καθορισμένο χρονικό ορίζοντα, και ως κοινά αποδεκτός στόχος των πολιτικών δυνάμεων, έχει δημιουργήσει μια άνευ προηγουμένου πολυσχιδή και πολύπλευρη εκσυγχρονιστική δυναμική, που αγγίζει όλους τους τομείς της πολιτειακής, οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής της Κύπρου. Η δυναμική αυτή αναπτύσσεται κυρίως στο πλαίσιο της διαδικασίας εναρμόνισης με το κοινοτικό κεκτημένο.

Στον τομέα της ισότιμης συμμετοχής της γυναίκας στην πολιτική, η Κύπρος κατατάσσεται αδιαμφισβήτητα στο «μεσογειακό μοντέλο» και παρουσιάζει δραματικά χαμηλές επιδόσεις σε σχέση με τους μελλοντικούς της εταίρους. Σε τριάντα οκτώ χρόνια πολιτειακής ιστορίας (1960-1998), η Κύπρος έχει να παρουσιάσει μόνο δύο γυναίκες που διετέλεσαν υπουργοί και οκτώ συνολικά κοινοβουλευτικές έδρες που κληρώθηκαν από γυναίκες.¹⁴ Επιδόσεις πολύ χαμηλές για μια χώρα που σέβεται πραγματικά το άρθρο 21 της Οικουμενικής Διακήρυξης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Κατά την τελευταία πενταετία του 20ού αιώνα, τα ποσοστά παραμένουν σε εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα: 0% γυναίκες στην κυβέρνηση, 5,4% στη Βουλή, 12,1% στο δημοκρατικό αξίωμα και 16,9% στα δημοτικά συμβούλια (βλ. Πίνακα). Υποδηλώνουν δε την ύπαρξη μιας διττής ιεραρχίας αξιών των πολιτικών θέσεων, αφενός μεταξύ εκτελεστικής και νομοθετικής εξουσίας και, αφετέρου, μεταξύ εθνικής και τοπικής πολιτικής.

Οι σημαντικότεροι φραγμοί εστιάζονται γύρω από το δίπτυχο πολιτικά κόμματα και κοινωνία των πολιτών. Τα πολιτικά κόμμα-

14. Μια έδρα το 1981, μια το 1985, τρεις το 1991 και τρεις το 1996.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

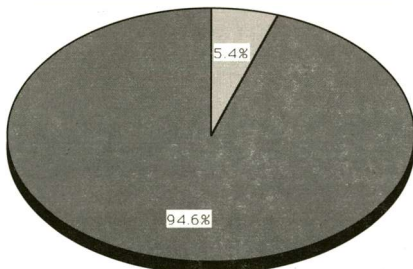
Γυναίκα και πολιτική στην Κύπρο

I. ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟΣ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ

Σύνολο: 11

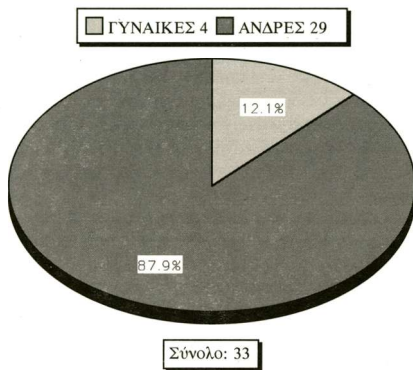
II. ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ

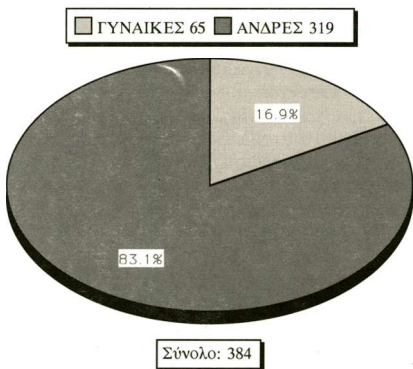
Σύνολο:56

III. ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ

1. ΔΗΜΑΡΧΟΙ

2. ΔΗΜΟΤΙΚΟΙ ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ

τα ως αποκλειστικοί φορуроί της οδοú προς την πολιτική αρένα αποτελούν τους φορείς προώθησης ή μη της ισότιμης συμμετοχής ανδρών και γυναικών στην πολιτική. Όλα τα στοιχεία καταδεικνύουν μια φραστικά θετική αλλά πρακτικά έντονη αρνητική στάση των κομμάτων. Οι γυναικείες οργανώσεις των κομμάτων ακολουθούν, στον τομέα αυτό, μια μάλλον «συμβατική» και εκτελεστική παρά μια δημιουργική και διεκδικητική πολιτική. Η κινητήρια δύναμη των κοινωνικών αλλαγών που είναι οι φορείς της κοινωνίας των πολιτών (συντεχνίες, γυναικείες οργανώσεις κ.ά.) παραμένουν ασύντακτες και (σχεδόν) ανενεργές ως προς τη διεκδίκηση ισότιμης συμμετοχής στην πολιτική.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το συνταγματικό και νομικό πλαίσιο δεν είναι ακόμη πλήρως απαλλαγμένο από διατάξεις που εμπειρεύουν διάκριση βάσει του φύλου.¹⁵ Επίσης, οι παραδοσιακοί πολιτισμικοί παράγοντες αποτελούν, όπως και στις περισσότερες χώρες, άδηλους φραγμούς στην ισότιμη συμμετοχή της γυναίκας στην πολιτική.

Διαπιστώνεται από τα προαναφερθέντα ότι όλοι οι παράγοντες που χαρακτηρίζουν το μεσογειακό μοντέλο συνυπάρχουν, συχνά στην πιο έντονή τους μορφή, και καθιστούν δύσκολο το μετασχηματισμό του συστήματος λόγω της διαπλοκής αλυσιδωτών ανασταλτικών παραγόντων.

Η ενταξιακή πορεία της Κύπρου, με επίσημη ημερομηνία έναρξης την 30η Μαρτίου 1998, αναμένεται ότι θα διαδραματίσει καταλυτικό ρόλο στον εκσυγχρονισμό της Κυπριακής Δημοκρατίας και της κοινωνίας των πολιτών της. Απαραίτητη προϋπόθεση γι' αυτό είναι η εναρμόνιση να αντιμετωπιστεί σφαιρικά, αποτελεσματικά και συνεκδοχικά ως μια δημιουργική διαδικασία –στο νομοθετικό, διοικητικό και πολιτισμικό επίπεδο– που προσφέρει στους λαούς της Ευρώπης υψηλό επίπεδο ποιότητας ζωής.

15. Ενδεικτικά αναφέρονται το άρθρο 2.7.(α) του Συντάγματος: Η ύπανδρος γυνή ανήκει εις την κοινότητα του συζύγου αυτής και το άρθρο 4 του Περί Πολίτου της Κυπριακής Δημοκρατίας Νόμου (Ν. 43/1967) όπως τροποποιήθηκε μέχρι το 1997 (Παραχώρηση της κυπριακής ιθαγένειας μόνο εξ αρρενογονίας). Στις 29/1/1998 το Υπουργικό Συμβούλιο ενέκρινε τροποποιητικό Νομοσχέδιο για κατάργηση της σε βάρος της γυναίκας διάκριση, αλλά η έγκρισή του από τη Βουλή δεν είναι δεδομένη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- D'AMICO, FRANCINE - BECKMAN, PETER, *Women in World Politics*, Bergin & Garvey, Westport 1994.
- DUBY, GEORGES - PEROT, MICHELLE (επιμ.), *Histoire des femmes*, 5 τόμοι, Plon, Παρίσι 1991.
- DUVERGER, MAURICE, *The Political Role of Women*, UNESCO, Παρίσι 1955.
- GASPARD, FRANÇOISE (επιμ.), *Les Femmes dans la prise de décision en France et en Europe*, L'Harmattan, Παρίσι 1996.
- JAQUETTE, JANE (επιμ.), *Women in Politics*, Wiley, Νέα Υόρκη 1974.
- KARL, MARILEE, *Women and Empowerment: Participation and Decision-Making*, 2η έκδ., Λονδίνο 1995.
- LE BRAS-CHOPARD, ARMELLE - MOSSUZ-LAVAU, JANINE, *Les femmes et la politique*, L'Harmattan, Παρίσι 1997.
- LOVENDUSKI, JONI - NORRIS, PIPA, *Gender and party politics*, Sage, Λονδίνο 1993.
- LOVENDUSKI, JONI - NORRIS, PIPA, *Les femmes et les hommes dans l'Union Européenne*, Portrait statistique, Λουξεμβούργο 1995.
- NELSON, BARBARA - CHOWDHURY, NAJMA, *Women and Politics Worldwide*, Yale University Press, New Haven 1994.
- PHILIPS, ANNE, *Engendering Democracy*, Polity Press, Cambridge/Οξφόρδη 1997.
- ΠΑΝΤΕΛΙΔΟΥ-ΜΑΛΟΥΤΑ, ΜΑΡΩ, *Γυναίκες και Πολιτική*, Gutenberg, Αθήνα 1992.
- RIOT-SARCEY, MICHELE, *Démocratie et représentation*, Kimé, Παρίσι 1995.
- SEAGER, JONI, *The State of the Women in the World Atlas*, Νέα Έκδοση, Penguin Reference, Λονδίνο 1997.
- Sénat de Belgique, Rapport de Première Conférence des Commissions Parlementaires chargées de la politique de l'égalité des chances des femmes et des hommes dans les Etats membres de l'Union Européenne et au Parlement Européen (CEEC), «Le droit à l'égalité des femmes et des hommes dans les Traités Européens», 6, 1997.
- UN, *The Worlds Women 1995: Trends & Statistics*, UN, Νέα Υόρκη 1995.
- UNION INTERPARLEMENTAIRE, «Les femmes dans les Parlements au 30 juin 1995», Γενεύη.